

УДК 656

В. В. Железняк,

к. е. н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, м. Дніпропетровськ

О. І. Почечун,

к. е. н., старший викладач кафедри фінансів та економічної безпеки,

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, м. Дніпропетровськ

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

V. Zheleznyak,

Ph.D., assistant professor of Finance and Economic Security,

Dnipropetrovs'k National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan, Dnepropetrovs'k

O. Pochechun,

Ph.D., senior teacher of Finance and Economic Security,

Dnipropetrovs'k National University of Railway Transport named after academician V. Lazaryan, Dnepropetrovs'k

PROBLEMS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF PASSENGERS TRANSPORTATION SERVICE

У статті розглянуто проблеми, пов'язані зі здійсненням підвищення ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень у сучасних ринкових умовах при нестабільному розвитку ринку транспортних послуг. Перевезення пасажирів різними видами транспорту має низку проблем: низький рівень комфорту подорожі, відсутність стабільності роботи на деяких важливих напрямках, невідповідний сервіс на вокзалах, якість та наявність супутніх послуг, проблема зниження безпеки подорожей в сучасних умовах, високі тарифи тощо. В основі проблем пасажирських перевезень є брак ресурсів, що знижує конкурентоспроможність транспортних послуг, і має прямий вплив на рівень довіри пасажирів до різних видів транспорту. Досліджено ряд наступних факторів, що стоять на перешкоді підвищенню ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень: недостатнє оновлення, модернізація, ремонт, реконструкція рухомого складу, інфраструктури, техніки та обладнання; відсутність належної компенсації перевізникам за виконані соціально необхідні перевезення; не вирішеність проблеми переоснащення підприємств транспорту; відсутність фінансування розробки побудови нових сполучень відповідно до стратегії розвитку економіки України тощо.

There are considered the problems associated with the efficiency implementation of economic development of passenger traffic serves in the modern market conditions within unstable passengers' transportation market development. The passengers' transportation by different means of transport has a number of problems such as: low comfort of travel, lack of stability in some important directions, quality and availability of related services, the problem of travel safety reducing in modern conditions, high fare and so on. At the core problems of passenger transport is the lack of resources, reducing the competitiveness of transport services, and having a direct impact on passengers' credibility to various means of transport. It is investigated, that a number of these factors, which prevents more effective economic development of passengers' transportation, consists in lack of renewal, modernization and repair serves, reconstruction of rolling stocks and infrastructure, machinery and equipment, and also lack of adequate compensation for carriers for transportation of socially necessity, problem of transport reequipment, shortage of funding for the development of new links construction according to the strategy of Ukrainian economy.

Ключові слова: транспортне обслуговування пасажирів, ринок пасажирських перевезень, конкурентоспроможність, оновлення, рухомий склад, інфраструктура.

Key words: passenger traffic serves, passengers' transportation market, competitiveness, renewal, rolling stocks, infrastructure.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Історично і географічно склалось, що в Україні на ринку надання транспортних послуг пасажиром дом-

інують автомобільний і залізничний транспорт. За радянських часів лідером був залізничний транспорт як соціально доступний і більш надійний. Проте з роз-

Таблиця 1. Матриця swot-аналізу потенціалу надання послуг пасажиром автотранспортом

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Зовнішнє середовище	Можливості	Загрози
	Покращення технічного прогресу. Поява нових технологій перевезення. Модернізація транспортних засобів	Стан маршруту. Неможливість надання послуг перевезень в складних погодних умовах. Висока конкуренція серед різних видів транспорту. Митний контроль. Низький рівень інфраструктури на автовокзалах
Внутрішнє середовище	Переваги	Недоліки
	Широкі географічні можливості транспортного сполучення. Відносно доступна вартість проїзду. Якість та доступність інформаційних послуг. Швидкість обслуговування	Середня швидкість сполучення. Недостатній комфорт і чистота подорожі. Брак коштів на модернізацію та оновлення. Стан автопарку. Недоступність проїзду пільгових категорій пасажирів. Відсутність надання супутніх та додаткових послуг. Затримки на деяких напрямках. Стан чистоти приміщень та туалетів на автовокзалах. Невідповідна етика спілкування обслуговуючого персоналу, незнання мов. Черги, тривале очікування. Недостатня увага до пасажирів. Недостатня кількість чи відсутність зон для паління

витком ринкових відносин ситуація змінилась на користь автомобільного транспорту. Зарубіжний досвід показує, що для ефективного економічного розвитку як транспортної інфраструктури країни, так і її економіки першочерговим є підвищення якості транспортного забезпечення пасажирів за умов розвитку швидкісного перевезення. Сьогодні для цього необхідним є залучення значних капіталовкладень у складних політико-економічних умовах. Крім того, виникає гостра необхідність визначення і обґрунтування розвитку головних напрямків підвищення ефективності транспортного сервісу та пріоритетних видів транспорту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні проблеми комплексного вирішення задач щодо підвищення ефективності функціонування та розвитку різних видів транспорту знайшли відображення у працях вітчизняних вчених — О.О. Бакаєва, В.В. Віннікова, В.М. Гурнака, В.Л. Диканя, В.М. Загорулька, Л.Г. Зайончика, В.Г. Коби, В.І. Котелянця, М.І. Котлубая, Ю.Ф. Кулаєва, М.В. Макаренко, А.М. Новикової, В.І. Пасічника, А.В. Перепелюка, В.Л. Ревенка, Є.М. Сича, Ю.М. Цветова, В.Г. Чекаловця, В.І. Щелкунова та багатьох інших [1—4].

Разом з тим, не дивлячись на велику кількість публікацій, залишається багато невирішених проблем щодо розвитку сфери пасажирських перевезень, як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання — підприємств і організацій. Окрім того, ситуацію ускладнює відсутність обґрунтованих пропозицій щодо впровадження сучасних методів та моделей управління системою якості транспортного забезпечення пасажирів на всіх рівнях економікою. Все це

і зумовило актуальність обраної теми і напрямів її дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у дослідженні і визначенні основних проблем, які перешкоджають підвищенню ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як показує практика, домінування внутрішніх пасажирських перевезень над зовнішніми є досить природним явищем для України в силу її природно-кліматичних та географічних особливостей. Проте сьогодні розвиток внутрішніх перевезень наразі має тенденцію до спаду. Однією з головних причин цього є проблема "ціна — якість" транспортної послуги.

Роздивимось потенціал надання транспортних послуг пасажиром різними видами транспорту в Україні. Слід зазначити, що для України природним є домінування внутрішніх пасажирських перевезень над зовнішнім не тільки через сприятливі географічно-природні фактори, а й завдяки її багатій культурно-історичній спадщині, через що більшість транспортних послуг представлена в країні через призму внутрішнього туризму, що обумовлює домінування таких видів транспорту, як авто- і залізничний транспорт.

На сьогоднішній день автотранспорт є лідером серед внутрішніх перевізників пасажирів за даними статистики в Україні [4]. Проте існує багато проблем, які необхідно вирішувати сьогодні. В першу чергу, це стосується стану доріг в країні.

Таблиця 2. Матриця swot-аналізу потенціалу надання послуг пасажиром авіатранспортом

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Зовнішнє середовище	Можливості	Загрози
	Duty free. Спрощена процедура проходження митниці. Покращення технічного прогресу. Розвинена інфраструктура в аеропортах. Страховання подорожі	Неможливість надання послуг перевезень у складних погодних умовах. Складність і швидкість проходження митного і паспортного контролю та процедури реєстрації. Незадовільна якість послуг паркування і послуг таксі
Внутрішнє середовище	Переваги	Недоліки
	Найвища швидкість перевезення. Широкі географічні можливості. Комфорт подорожі. Безпека перевезень. Якість та доступність інформаційних послуг. Швидкість обслуговування. Комфорт і чистота приміщень. Сервіс та організація в аеропортах. Широкий асортимент супутніх та додаткових послуг. Наявність зон для паління	Висока вартість послуг перевезення і супутніх та додаткових послуг. Відсутність проїзду пільгових категорій пасажирів. Брак коштів на модернізацію та оновлення. Недостатні розміри терміналу. Затримки рейсів. Погане поводження з багажем. Черги, тривале очікування. Етика спілкування обслуговуючого персоналу, незнання мов. Недостатня увага до транзитних пасажирів Нестача візків. Сигаретний дим в галереї

Через стан дорожнього полотна сьогодні не можливим є підвищення швидкості перевезення пасажирів авіатранспортом. Крім того, через аварійність доріг зменшується рівень безпеки транспортної послуги.

Важливим недоліком цього виду транспорту є його залежність від погодних умов, що іноді спричинює затримку руху чи неможливість надання транспортної послуги. В той же час, завдяки розвинутій системі доріг пасажиром мають широкі географічні можливості для подорожі, як на своєму, так і на приватному автотранспорті. При цьому для середньостати-

стичного українця така подорож є більш менш доступною по ціні. Проте для малозабезпечених верств населення велике значення мають пільги, які не надаються при даному виді перевезень. Стан автовокзалів, їх чистота, відсутність надання супутніх послуг знижують конкурентоспроможність даного виду транспорту. Комфорт подорожі даним видом транспорту є досить суперечним явищем через незадовільний стан автопарку українських перевізників, а його оновлення потребує значних коштів.

З точки зору створення більш якісного транспортного забезпечення авіатранспорт має середній потен-

Таблиця 3. Матриця swot-аналізу потенціалу надання послуг пасажиром залізничним транспортом

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Зовнішнє середовище	Можливості	Загрози
	Покращення технічного прогресу. Розвинена інфраструктура на вокзалах. Стан маршруту. Можливість надання послуг перевезень в складних погодних умовах. Реструктуризація галузі і залучення іноземного капіталу. Поява нових технологій перевезення. Страховання подорожі	Висока конкуренція серед різних видів транспорту. Митний контроль. Незадовільна якість послуг таксі
Внутрішнє середовище	Переваги	Недоліки
	Доступна вартість проїзду. Доступність проїзду пільгових категорій пасажирів. Природна монополія на даний вид транспортування. Безпека перевезень. Широкий асортимент супутніх та додаткових послуг. Якість та доступність інформаційних послуг. Швидкість обслуговування. Чистота приміщень та туалетів вокзалів. Сервіс та організація на вокзалах	Середня швидкість сполучення. Затримки поїздів на деяких напрямках. Середня комфортність подорожі. Незадовільний стан рухомого складу. Комфорт і чистота вагонів. Невиправдана вартість супутніх та додаткових послуг. Брак коштів на модернізацію та оновлення. Структура фінансового управління підприємствами галузі. Висока собівартість перевезення. Недостатні розміри залів очікування. Недостатній рівень етики спілкування обслуговуючого персоналу, незнання мов. Сигаретний дим в тамбурі. Черги, тривале очікування в касах. Недостатня увага до пасажирів. Недостатність зон для паління

Таблиця 4. Матриця swot-аналізу потенціалу надання послуг пасажиром водним транспортом

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Зовнішнє середовище	Можливості	Загрози
	Покращення технічного прогресу. Поява нових технологій перевезення. Модернізація транспортних засобів. Міжнародні масові перевезення пасажирів. Надання послуг в рамках атракцій. Страхування подорожі	Сезонність. Середні географічні можливості транспортного сполучення. Неможливість надання послуг перевезень у складних погодних умовах. Висока конкуренція серед різних видів транспорту. Митний контроль. Низький рівень інфраструктури в портах
Внутрішнє середовище	Переваги	Недоліки
	Відносно доступна вартість проїзду. Широкий спектр супутніх та додаткових послуг. Якість та доступність інформаційних послуг. Швидкість обслуговування	Середня швидкість сполучення. Брак коштів на модернізацію та оновлення. Недоступність проїзду пільгових категорій пасажирів

ціал через неможливість підвищення швидкості перевезень понад 150 км/год в умовах сучасного наукового прогресу.

З кожним роком за даними статистики кількість перевезень авіатранспортом зростає в Україні. За даними страхових компаній такий вид транспорту на сьогоднішній день є найбільш безпечним. Проте через високу його високу вартість перевезення авіатранспортом не є популярним в межах України [4]. Здебільш послугами цього виду транспорту користуються пасажирів, які виїжджають за кордон.

У рамках внутрішніх перевезень та географічних особливостей країни цей вид транспорту не має на сьогоднішній день достатніх конкурентних переваг саме через його вартість та недостатність аеропортів.

Важливим недоліком цього виду транспорту є його досить висока залежність від погодних умов, що іноді спричинює затримки рейсів чи неможливість надання транспортної послуги.

Користуючись цим транспортом пасажирів мають широкі географічні можливості для подорожі, а швидкість подорожі є найвищою на сьогоднішній день. Проте стан аеропортів, аеродромів, літаків в Україні потребує їх модернізації і оновлення, що зменшило б вартість перельотів та підвищило їх конкурентоспроможність.

Залізничний транспорт в Україні займає дуже важливе місце. Історично склалось, що цей вид транспорту є державною природною монополією, і тому на сьогоднішній день існує проїзд пільгових категорій пасажирів даним видом транспорту.

Незважаючи на світовий досвід та технічний прогрес, швидкість перевезень даним транспортом в Україні залишається посередньою через стан рухомого складу та неможливість модернізації та оновлення [1]. Головним чином, таку ситуацію можна пояснити недостатнім фінансуванням через нестабільність вітчизняної економіки.

Через застарілість технологій, рухомого складу, відсутність колій для швидкісного руху, залізничний транспорт не має сьогодні можливості здійснювати перевезення зі швидкістю 250—350 км/год, як це робиться в країнах ЄС чи Японії. Завдяки розвинутій системі доріг і наявності пільгового проїзду пасажирів всіх категорій мають широкі географічні можли-

вості для подорожі майже в будь-яких погодних умовах.

Звісно, що зараз стан вокзалів, вагонів, їх чистота, необгрунтована вартість супутніх послуг знижують конкурентоспроможність даного виду транспорту. Але при належному фінансуванні даний вид транспорту має найбільший потенціал для підвищення ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень.

Завдяки вдалому географічному розташуванню в Україні є доступними і річковий, і морський транспорт.

Морський транспорт має можливість забезпечення масових міжнародних перевезень вантажів і пасажирів [2]. Порядок перевезення встановлюється спеціальними міжнародними правилами і положеннями. В порівнянні з іншими видами транспорту морський транспорт не потребує значних капіталовкладень, а морські шляхи не вимагають витрат на їх споруду або підтримку в експлуатаційному стані (окрім каналів). Пропускна спроможність даного виду транспорту є практично необмежена за умов наявності відповідної здатності морських портів і причальних ліній.

У порівнянні з іншими видами транспорту морський транспорт не потребує значних витрат палива і енергії. Морські шляхи горизонтальні, не пов'язані з рельєфом місцевості і не вимагають додаткових витрат енергії для подолання підйомів, які виникають на залізницях і автомобільному транспорті. Крім того, морські лінії прямолінійні. Собівартість перевезень на великі відстані нижча, ніж на інших видах транспорту.

У той же час, морський транспорт є залежним від природно-географічних і навігаційних умов, через що зростає тривалість перевезень. Крім того, на морських узбережжях для нормального функціонування даного транспорту необхідним є будівництво складного портового господарства [2]. Морський транспорт економічніше використовувати для перевезень на великі відстані і великої кількості пасажирів (понад 500 чоловік). Морський транспорт обмежений в рамках прямих морських сполучень. Морські перевезення у внутрішніх повідомленнях у малому каботажі, як правило, менш ефективні, ніж залізницею і річковими шляхами через їх високу со-

бівартість. У той же час втрати при перевезенні великої кількості пасажирів морським транспортом майже в тричі менші за витрати на залізничному транспорті.

У підсумку, морський транспорт має більший потенціал надання послуг пасажиром у рамках атракцій та міжнародних перевезень.

Річковий транспорт характеризується досить великою провізною здатністю на глибоководних річках при порівняно невеликій собівартості перевезень. Наприклад, на річках Європейської частини Росії собівартість перевезень на 30% менше, ніж на залізницях, і у декілька разів менше в порівнянні з автомобільним транспортом.

Загалом, витрати на організацію судноплавства у декілька разів менше, ніж на будівництво залізниці (з рухомим складом) і в 3—4 рази менше, ніж на спорудження автомобільної дороги з твердим покриттям.

Проте звивистість шляху, ступінчастість глибин у ряді випадків стає завадою проходження судів. Річковий транспорт має такої найбільшу сезону залежність, і в порівнянні з іншими видами транспорту швидкість перевезення пасажирів є досить низькою в умовах сучасних технологій.

Річковий транспорт не в змозі охопити всю територію нашої держави, а пересадки з одного виду транспорту на інший не є зручними в більшості випадків, і вимагають додаткових витрат часу та коштів. Повітряний транспорт, є досить дорогим в Україні, й не в усіх курортних містах є аеропорти. Крім того, однією з головних проблем залишається безпека та комфорт перевезення пасажирів різними видами транспорту, які незалежно від виду транспорту на сьогоднішній день мають тенденцію до зниження, що в свою чергу відштовхує потенційних споживачів послуг. Сьогодні лідером є автомобільний транспорт. Проте світові ціни на паливо стрімко зростають з кожним роком. Стан екології через збільшення потоку автомобілів погіршується з кожним днем. Стан доріг та трас у країні не дозволяє впровадження новітніх швидкісних маршрутів. Низький сервіс, незручний графік, низький рівень безпеки перевезення є тими факторами, які заважають підвищенню ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень в Україні. За таких умов необхідно залучати досвід інших країн. Яскравим прикладом є транспортна система в Європі та Китаї, де більшість перевезень здійснюється залізничним транспортом. При цьому діють швидкісні технології перевезень, зручні графіки перевезень для пасажирів та досить високий рівень комфорту за низьких цін.

Впровадження нових технологій та підвищення сервісу на українських залізницях за умов відповідного фінансування, що є наразі головною проблемою за умов політико-економічної кризи.

Очевидним є і той факт, що при підвищенні ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень в першу чергу має значення ефективне функціонування самого перевізника, а отже, постає проблема ефективного функціонування всієї транспортної інфраструктури.

Безперечно, кожний вид транспорту має ряд своїх особливостей, як показав аналіз потенціалу основних видів транспорту на ринку пасажирських перевезень, де пріоритетом є якість транспортного забезпечення пасажирів, яка визначається вартістю транспортної послуги і вартістю додаткових товарів і послуг, безпекою перевезення і комфортністю подорожі, швидкістю перевезення і обслуговування, якістю інформаційного наповнення і супроводу послуги, її екологічністю тощо. Проте, в цілому, головним критерієм відбору транспортної послуги є співвідношення її вартості до її безпечності, комфорту, швидкості реалізації з урахуванням всіх аспектів.

ВИСНОВКИ

Для підвищення ефективності економічного розвитку сфери пасажирських перевезень в Україні необхідним є застосування ефективних механізмів створення якісного конкурентоспроможного транспортного забезпечення пасажирів, яке є неможливим без надання відповідних за рівнем послуг перевезень. Адже, обираючи вид транспортної послуги, пасажир в першу чергу зважає на її безпечність. При цьому до уваги беруться такі чинники, як якість страхування під час подорожі, стан транспортної інфраструктури, імідж і репутація транспортної компанії, стан її основних фондів тощо.

Література:

1. Бараш Ю.С. Управління залізничним транспортом країни: монографія / Ю.С. Бараш. — 2-ге вид., переробл. і допов. — Д.: Вид-во ДНУЗТ ім. акад. В. Лазаряна, 2006. — 264 с.
2. Громов Н.Н. Менеджмент на транспорті: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. Н.Н. Громова, В.А. Персианова. — М.: Издательский центр "Академия", 2003. — 528 с.
3. Зоріна О.І. Оцінка конкурентоспроможності транспортної послуги / О.І. Зоріна, О.В. Сиволовська // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2013. — Вип. 42. — С. 288—292.
4. Почечун О.І. Формування системи економічної безпеки транспортних підприємств в туризмі: монографія / В.О. Ткач, О.І. Почечун. — Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2013. — 200 с.

References:

1. Barash, Yu.S. (2006), *Upravlinnya zaliznychnym transportom krayiny* [Management of railway transport in the country], DNUZT im. akad. V. Lazaryana, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
2. Gromov, N.N. (2003), *Menedzhment na transporte* [Management of transport], Akademyya, Moscow, Russia.
3. Zorina, O.I. and Syvolovs'ka, O.V. (2013), "Estimation of competitiveness of transport services", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 42, pp. 288—292.
4. Tkach, V.O. and Pochechun, O.I. (2013), *Formuvannya systemy ekonomichnoyi bezpeky transportnykh pidpryyemstv v turyzmi* [Formation of economic security of transport enterprises in tourism], Aktsent PP, Dnipropetrovs'k, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2015 р.